

כל יחיד למשהו אנונימי, יש באותו המון גם שפע אנרגיה ואפילו משהו מחגיגות של אורגניזם הפועל, גם אם באורח לא-מודע, פעילות טוטאלית בעלת חוקיות פנימית משלה. כאן מופיע האספקט של הפנטאסט והגוון הסוריאליסטי הדק. הניגוד בין הדחיסות והאנונימיות של ההמון (אפילו אם המון זה אינו נוכח בכמה ציורים!) ונקודת ראותו האינדיווידואלית של הצייר (והצופה - אם הוא קולט את התכנים המובעים) מאפשר זווית מוזרה, המכילה גרעין של פנטאסט. מצד אחד מרומז מאבק עיוור, כמעט דרוויניסטי ולא אישי, בו משמש ההמון כ"גל האשפה" שמתוכו יצמחו הפרחים האמיתיים, ומצד אחר היצירה האמנותית וראייתו של היחיד היוצר המשתייכים לאותם פרחים מיוחדים; שני אלה יוצרים מתח, שבהיותו מוגבר על ידי התנועתיות ההריפה של המכחול והתנועתיות האלכסונית של הקומפוזיציה, מקרבים במשהו את ציורו של יהודה בן-יהודה לאקספרסיוניזם הסוריאליסטי של אנסור מצד אחד, ושל בייקון - מצד שני.

ראובן ברמן

"ראובן ברמן" / הארץ / 4.11.66 / תע' יחיד / גלריה 220 / תל-אביב

נוח אולי, לגשת לציורים אלה, אם מתחילים בציור המהווה מעין וריאציה על תחריט של רמברנדט. ראובן ברמן גם מדביק רפרודוקציה של תחריט זה בפינת ציורו, כדי להקל על הגישה. בדומה לפיקאסו ואמנים רבים אחרים, אין ראובן ברמן מפרש את ציורו של רמברנדט: התחריט עובר תהליך של סכימטיזציה המהווה מעין ניתוח אנליטי של התחריט. סכימטיזציה זו, המתחייבת לאספקטים מסוימים ומתעלמת במתכוון מאחרים, משמשת אבן-פינה למבנה ציורי, והפעם עצמאי בעיקרו, של ראובן ברמן. ציור זה מאפשר השוואה עם התחריט ומבליט על ידי כך את האספקטים שנראו חשובים לראובן ברמן; קומפוזיציה של צורות בסיסיות לחוצות זו לזו, מתח הנוצר בצורות אלה על ידי ניגוד בין צורות בעלות מבנה פחות או יותר גיאומטרי, לבין צורות בעלות מבנה דינאמי ותנועתי יותר; שימוש קפדני בסולם שחור-לבן (סולם זה מופיע, ולא במקרה, במיטב המוצגים בתערוכה), עיצוב תלת-ממדי הנדחס ומותאם - מבלי להיחפז בכך לקוביסטי - באורח טבעי לגמרי למבנה דו-ממדי; ולבסוף - שווי משקל מורכב בין צורות לבנות וצורות שחורות, המאפשר החלפת רקע ודמות. עקרונות מבנה אלה שבחלקם משתמשת גם אמנות ה"אופ", גם אם אינם ממצים את כל העקרונות בהם משתמש ראובן ברמן, מאפשרים לו לבנות שפה ציורית בעלת דינאמיות מיוחדת. דינאמיות זו מבוצעת בכמה רמות בעת ובעונה אחת וראוי להזכיר את הבולטות שבהן: ברמה של יחסי דמות-רקע מופיעה הדינאמיות על ידי ההתנעה המתארעת כאשר תופסים לפעמים את הצורות השחורות כנתונות על רקע לבן, ולפעמים את הצורות הלבנות כנתונות על רקע שחור; על רמה אחרת - המופיעה בד בבד עם הראשונה גורם המבנה הצמוד והלחוף של הצורות לכך שכל ניסיון (בדמיון הצופה) להניע צורה אחת יגרור

בעקבותיו תנועה מיידית בכל שאר הצורות; על רמה נוספת קיים מתח בין הצורות הגיאומטריות והצורות החופשיות יותר; "הלחץ" של צורה על שכנתה גורם מעין התנעה נוספת, בה "נטות" הצורות החופשיות להיחפז לחמורות יותר, כביכול הן שואפות להיות גיאומטריות, ואילו הצורות הגיאומטריות נטות כאילו לאבד את חודיהן ולהיות תנועתיות יותר.

בתערוכה כולה ניכרים שיקול ועיבוד קפדניים ביותר, שלמרות הגוון האינטלקטואלי שבהם, הריהם חופשיים וישירים ביותר מבחינת הביצוע ונקיים מיובש שכלתני-עיוני. מידה זו של ספונטאניות מצויה גם בציורים הצבעוניים של ראובן ברמן, לא פחות מאשר באלה בהם הצטמצם מרצונו לסולם שחור-לבן. אלא שבצבעוניים יותר יש עדיין משהו מכניסה לסלמות צבעוניים המקובלים כ"יפים" ודבר זה משווה גוון אסתטיציסטי ליצירות אלה ופוגם משהו בטוהר הקונספציה, המבוטא כה יפה בציורי השחור-לבן.

רימונה קדם

"רימונה קדם" / הארץ / 11.11.66 / תע' יחיד / גלריה לאמנות "בן-יהודה" / תל-אביב

כרוב ציוריה של רימונה קדם מופיע אספקט כפול: רישום בעל אווירה גרוטסקית, וחלוקה מופשטת יותר, החלה על עיצוב משטחי חומריות העשויים בטקסטורות שונות. מהו הקשר הפנימי - הן מבחינת העיצוב הצורני והן מבחינת ערכים תוכניים - בין שני מרכיבים שונים אלה, המופיעים בציור אחד? אפיון קצר של הרישום מצד אחד, וחלוקת המשטחים החומרים מצד שני, יכול להקל את הבהרת הבעיה וביטוייה בציוריה של רימונה קדם. המאפיין - בעיקר מבחינת התוכן - את רישומיה הוא סגנון אישי של "כיעור". אין זה כיעור הבא לעורר דחייה או הדגשת אספקטים פיוטיים ו/או הומוריסטיים. זהו כיעור שיש בו הרבה מהגרוטסקי והעכבישי ואפילו מהרוע הגחכני, אך אינו מכון בשום פנים ואופן לאפקטים מלאכותיים וחיצוניים. סגנון זה מהווה חלק אינטגרלי בדרך רישומה של הציירת מאז תחילת דרכה. במונח "כיעור" אין הכוונה לתאר גישה אנטי-אסתטית או לא ציורית; היפוכו של דבר: יש ברישומיה משום עיצוב לגיטימי לגמרי, הנתון במסגרת תפיסה ציורית מובהקת. דומה שעברו הימים בהם היה מקובל שרק עצמים, שהם מוסמכים כ"יפים", היו ראויים לשמש מושא לעיצוב אמנותי. אפשר לעצב מושאים "מכוערים" ברגישות ציורית ואהבה ולהקנות להם מימד אמנותי.

417 האספקט השני שהוזכר, החלוקה המופשטת למשטחי חומריות, עשוי מעור שונה לגמרי. חלוקה זו עוקבת לא אחרי התוכני המופיעים ברישומים, אלא אחרי מבנה מופשט לחלוטין שהוא דקורטיבי מעיקרו. עיקרון המבנה מופרד מתוכנם הגרוטסקי והמרגיז-משהו של הרישומים ומבוסס על הצבה, זה מול זה, של משטחים וטקסטורות. מבחינה זו, יש שוני